

Arheološka istraživanja crkve Sv. Ivana Krstitelja u Ivancu godine 2006.

Archaeological research of the St. John the Baptist Church in Ivanec in 2006

Juraj Belaj

Primljeno/Received: 01.02.2007.
Prihvaćeno/Accepted: 08.02.2007.

Kao i prethodnih kampanja, i u ovogodišnjim istraživanjima na lokalitetu Stari grad u Ivancu istraživao se prostor svetišta srednjovjekovne kapele Sv. Ivana Krstitelja te njegove neposredne okolice. Pritom su morali biti razgrađeni mladi plice položeni zidovi, iznutra prislonjeni na starije debele zidove svetišta. Ispod uklonjenih zidova pronađen je, izgleda, dosta važan sloj. Pretpostavlja se da je riječ o kulturnome sloju, a budući da je na više mjesta bio presječen ukopima grobova u kojima su bili pokopani pokojnici/ce sa S-karičicama, vjerojatno je taj sloj nastao tijekom duljega boravka na ovome prostoru još prije najstarijih, do sada prepoznatih grobnih ukopa. S obzirom da sloj još nije istraživao, nije ga moguće preciznije datirati, iako neki nalazi keramike prikupljeni s njegova vrba sugeriraju horizont 9. ili 10. stoljeća.

Gljučne riječi: Ivanec, crkva Sv. Ivana Krstitelja, srednji vijek, arhitektura, grobovi
Key words: Ivanec, St. John the Baptist Church, Middle Ages, architecture, graves

Institut za arheologiju je tijekom jeseni godine 2006. obavio petu fazu arheološko-konzervatorskih istraživanja na lokalitetu *Stari grad* u Ivancu. I ovogodišnja istraživanja bila su usredotočena na prostor svetišta srednjovjekovne kapele Sv. Ivana Krstitelja (slika 1) te njegovu neposrednu okolicu.¹

Cilj ovogodišnje arheološke kampanje na lokalitetu bio je nastaviti s istraživanjem prostora svetišta srednjovjekovne crkve Sv. Ivana Krstitelja. Paralelno su istraživani i prostor južno od svetišta te sakristija, prizidana sjeverno od njega.

Ovako zadani cilj uklapa se u plan višegodišnjega istraživanja na ovome lokalitetu, koji je zacrtao Grad Ivanec i Institut za arheologiju, prema kojem bi se u etapama istraživali, konzervirali i konačno prezentirali dijelovi otkrivene arhitekture u središtu Ivanca. Za ostvarenje takve vizije treba osigurati veća sredstva, pri čemu se, uz potporu sponzora, valja konačno nadati i sredstvima Ministarstva kulture.

Na početku istraživanja, nakon otkrivanja i čišćenja lokaliteta, pristupilo se dokumentiranju i razgradnji pojedinih mladih zidova unutar svetišta kapela. Riječ je o naknadno pridodanim "unutarnjim" zidovima uz istočni i sjeverni zid svetišta, te o "središnjem istočnome" zidu koji se nalazio između istočnoga i unutrašnjeg zida, a svojom se linijom pružanja podudarao s linijom zida sakristije. Ovi su zidovi pažljivo dokumentirani i uklonjeni kako bi se mogli istražiti slojevi pod njima. Naime, u posljednjoj je kampanji uočeno da pojedini slojevi kao i grobovi sa

S-karičicama leže pod tim zidovima, te ih se nije moglo u potpunosti istražiti (Belaj 2005). Zidovi su bili relativno plitko utemeljeni (s po tri reda kamenja, znatno plice od najstarijih zidova) te vrlo slabo vezani (između redova je pronađena izmrvljena/raspadnuta žbuka koju nije trebalo niti razbijati).

Uklanjanjem tih zidova stekao se i bolji uvid u tlocrt i izgled prvotnoga svetišta.

U kutovima glavnih ("vanjskih") zidova postala je vidljiva, prema žbuci, razina nekadašnjeg poda u svetištu. Možda je dio istog poda pronađen nešto niže (vjerojatno potonuo pod teretom "središnjega" zida) kao SJ 431 (svijetli sloj bogat žbukom, koji od sjevernog zida svetišta pada prema jugu).

Ispod uklonjenih zidova pronađeni su slični miješani slojevi smeđe zemlje, uglavnom slični SJ 223 koja je na ovoj visini prevladavala na čitavom području svetišta. Međusobno su se malo razlikovali u nijansama boje, ili po većem odnosno manjem udjelu kamenja, no nisu uočeni oštri rubovi jedinica (SJ 430, 433).

Pri postupnom skidanju tih slojeva, počele su se pojavljivati - prema boji i sastavu - različite SJ, osobito uz istočni zid. Zbog tadašnje konfiguracije terena (ili zbog slijeganja terena u središtu svetišta), i ovi su slojevi prema zapadu "padali", tonuli.

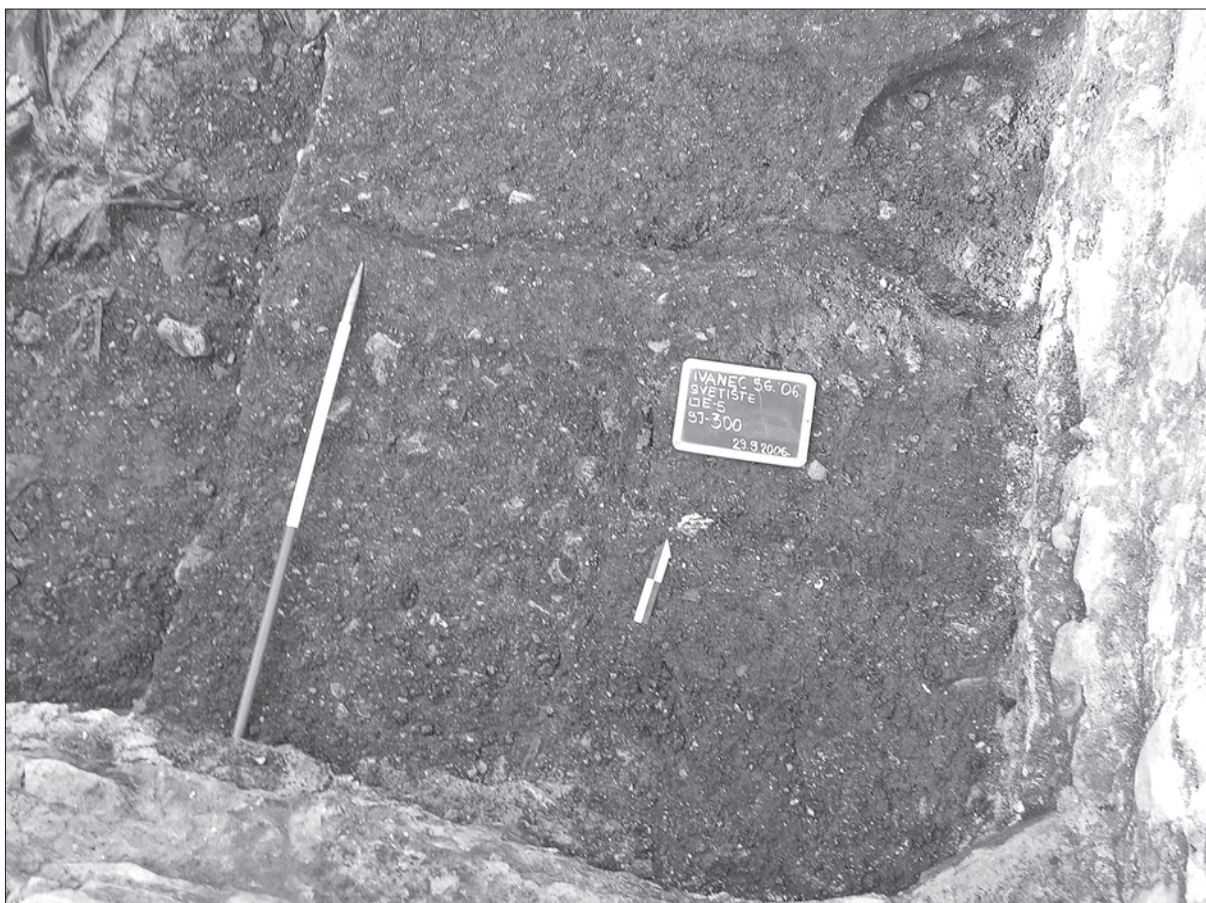
Prvo je uočen - na pojedinim mjestima - tanki sloj bijele, rahle, razmrvljene žbuke (SJ 441 i 442). Ubrzo se pokazalo da se taj tanki sloj žbuke nalazi na debljem tamnom i masnom kulturnome sloju: SJ 443, 456, (463?). Za sada još nije istraživao ovaj sloj, no sigurno je riječ o najzanimljivijem do sada pronađenom sloju. On je, naime, presječen ukopima za grobove u kojima su pronađeni pokojnici sa S-karičicama (slika 2). Dakle, riječ je o kulturnom sloju starijem od spomenutih, najstarijih do sada pronađenih grobova. Čini se da je stariji i od zidova svetišta te da su već spomenuti slojevi žbuke možda nastali upravo pri gradnji

¹ Uz voditelja istraživanja, dr. sc. Jurja Belaja, u istraživanjima su sudjelovali diplomirani arheolog Siniša Krznar, apsolvirani arheologije: Domagoj Anđel, Andreja Kudelić i Filomena Sirovica te studenti arheologije: Marin Maderić i Davor Špoljar. Za fizičke poslove angažirano je bilo šestoro radnika. Jedna je radnica na licu mjesta prala iskopane nalaze.

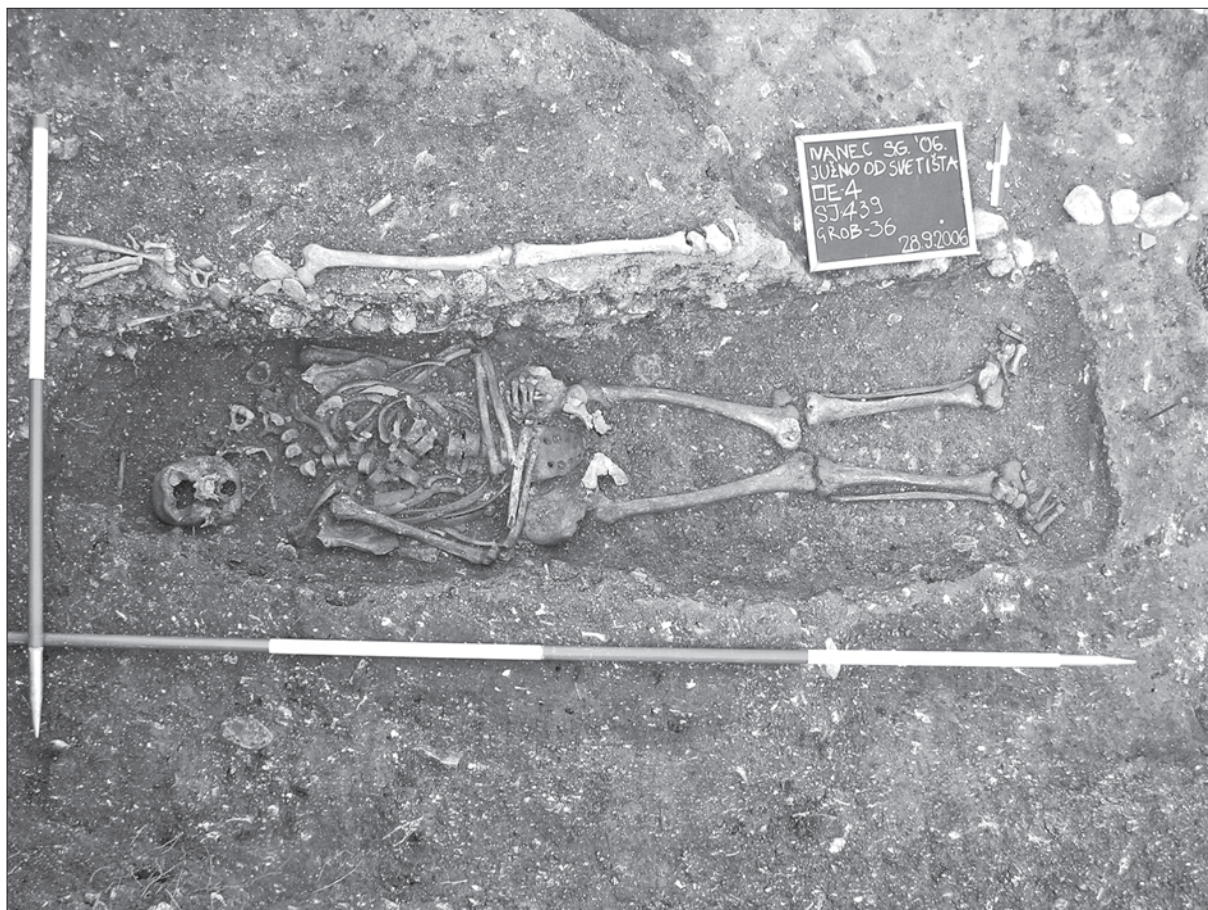
Sl. 1. Pogled na istraživano svetište crkve Sv. Ivana u Ivancu (snimio J. Belaj)

Fig. 1. View of the sanctuary researched, St. John's Church in Ivanec (photo by J. Belaj)

Sl. 2. Kulturni sloj u svetištu s vidljivim ukopima za grobove (snimila F. Sirovica)

Fig. 2. The cultural layer in the sanctuary with visible grave burials (photo by F. Sirovica)

Sl. 3. Grob 36 i presječeni grob 35 južno od svetišta (snimio J. Belaj)

Fig. 3. Grave No. 36 and the intersected grave No. 35 south from the sanctuary (photo by: J. Belaj)

svetišta. Slični tamni slojevi, na sličnim visinama (razlika u apsolutnim visinama je do 10 cm), pronađeni su, primjerice, i južno od svetišta (SJ 142) te u JI kutu sakristije (SJ 379).

Do kraja su istraženi grobovi 22 i 25, čiji se donji dijelovi nisu mogli istražiti sve dok se nisu uklonili zidovi. U grobu 25 pronađen je prsten izrađen od bijele kovine, u obliku obične karičice (PN241). Ispražnjeni su i ostatci centralno postavljenoga ukopa SJ 281.

Na sličnoj je razini pronađen, nešto sjevernije, grob 42. Grob je položen u zemljanu raku obloženu povećim kamenjem, no u njemu nisu pronađeni nikakvi nalazi, dijelovi ukrasa ili odjeće.

Taj je kulturni sloj probijen i drugim ukopima, primjerice, ukopom duž istočnoga dijela sjevernog zida: SJ 476, ukopom za stup: SJ 460/475 te mlađim dječjim grobom br. 41, koji je dijelom presjekao i ukop za stup SJ 460.

Južno od svetišta su istražena tri groba. Kao i svi drugi do sada otkriveni grobovi, i ovi su se pružali u smjeru I-Z. Dječji grob 34 nalazio se južno od groba 32, uz kanal 3 koji mu je presjekao noge. Zapuna se nije vidljivo razlikovala od SJ 137 u koju je grob bio ukopan, pa točnu liniju ukopa nije bilo moguće utvrditi. Iznad zdjelice je pronađen metalni predmet (vjerojatno željezna predica, PN-233).

Grob 35 je također bio ukopan u SJ 137, no bliže ramenu crkvenog broda. Uzdužno je bio presječen grobom 36, tako da je ostala očuvana samo lijeva strana kostura odrasle osobe.

Položaj groba 36 bilo je moguće utvrditi jedino prema presječenosti groba 35 (slika 3). Njihove se zapune nisu međusobno razlikovale, a u odnosu na SJ 137

- u koju su bile ukopane - bilo je vidljivo tek da sadrže veće količine usitnjene žbuke. Grob 36 je bio ukopan mnogo dublje, probio je i tamni sloj SJ 142, a na dnu njegova ukopa pojavljuje se zdravica. Naknadno je u sloju SJ 142 - ispod dna kanala 3 - uočen dobro vidljiv ukop groba. U grobu se nalazio vrlo dobro očuvan i cjeloviti kostur odrasle osobe čije su ruke bile položene na trbuhu. U predjelu zdjelice pronađena je željezna predica (PN-237).

Slično kao i u svetištu, i u sakristiji je prvo uklonjena najmlađa struktura - kamena struktura prislonjena uz istočni zid sakristije, vjerojatno baza (SJ 393). Bila je pliće i neurednije temeljena od zidova sakristije.

Ispod nje se, uz južni zid sakristije, nalazio niz kamenja (SJ 426 - 13 komada od kojih je 10 mekano, zelenkasto-sivo kamenje). Možda je to ostatak jednog popločenja koje nije očuvano u drugim dijelovima sakristije. Sjevernije se, također ispod uklonjene baze, nalazilo još takvoga kamenja, ali u ispremešanome sloju (SJ 432).

Ispod SJ 426 pronađena je SJ 379 - tamnosmeđa, gotovo crna zemlja, mokra, s dosta gara. čini se da je riječ o istom kulturnom sloju kakav je prije pronađen južno od svetišta, a ove godine i u samom svetištu. Na nešto nižoj razini nastavlja se i sredinom sakristije prema grobu 37.

U sakristiji su istražena tri groba (nazire se i četvrti kostur). U grobu 37 pronađen je loše očuvan, ali cjelovit dječji kostur. Južno od njega, uz južni zid sakristije, uočava se jedan veći ukop (SJ zapune: 435), vjerojatno ukop groba. Na samome vrhu te zapune pronađen je grob vrlo malog djeteta (grob 38).

Grob 39 pronađen je nešto dublje ispod uklonjene baze u SJ 428 - sloju svijetlosmeđe, rahle zemlje s jako puno šljunka, nešto većega kamenja te primjesama žbuke i pijeska. U njemu se nalazio kostur odrasle osobe koji je istražen od lubanje do zdjelice, jer mu istočna polovica ulazi pod istočni zid sakristije. Grob je, dakle, stariji od toga zida. Cjelovit je, ali izrazito loše očuvanih kostiju. Desna strana kostura propala je pod težinom zidane baze dublje od lijeve (kao da leži na boku).

U sakristiji i dalje prevladavaju šareni tamni slojevi s dosta primjesa većega kamenja, sitne žbuke i dr. Čini se da će se i ovdje naići na još mnogo grobova, budući da se do razine ukapanja došlo tek ove godine.

Od nalaza najviše je prikupljenih ulomaka keramike i metalnih predmeta. Kao posebni se ističu uglavnom metalni nalazi, primjerice, prsten iz groba 25, deformirana S-karičica (već druga takva pronađena u svetištu) te više predica.

Na prostoru ovogodišnjih istraživanja u svetištu crkve otkriven je ispod uklonjenih zidova kulturni sloj za kojega valja pretpostaviti da će biti vrlo važan pri konačnoj interpretaciji cijeloga nalazišta. Od okolnih se slojeva razlikuje prvenstveno svojom crnom bojom. Vjerojatno je pošteđen od naknadnih ukapanja i prekapanja koja su uslijedila u zapadnijem dijelu svetišta, nakon što su podignuti "unutrašnji" zidovi. Pretpostavlja se da je riječ o kulturnome sloju, a budući da je na više mjesta bio presječen, između ostaloga, ukopima grobova u kojima su bili pokopani pokojnici/ce sa S-karičicama, vjerojatno se radi o sloju nastalom tijekom duljega boravka na ovome prostoru, još u vrijeme prije najstarijih do sada prepoznatih grobnih ukopa. Čini se da ovaj sloj odgovara drugim crnim slojevima, pronađenima u okolici crkve (primjerice, južno od svetišta, zabilježen kao SJ 142). Budući da ovaj sloj nije do sada intenzivnije istraživan, nije ga još moguće preciznije datirati. Na kontaktima ovoga sloja s drugim SJ prikupljeni su ulomci keramike koja bi ga mogla datirati u 9. ili 10. stoljeće.

Zanimljivo je da još nije otkriven niti jedan grob presječen zidovima svetišta, što ipak ne znači da nema i takvih, u nižim slojevima, pa se s datiranjem zidova svetišta ipak još moramo strpjeti. Od osobite će nam pomoći biti točnija analiza starosti kostura C-14 metodom, koja se planira izvesti na pojedinim (starijim) uzorcima.

Literatura

Belaj J., 2005, Arheološka istraživanja lokaliteta Stari grad u Ivanču, AIA I/2005, Zagreb, 61-66.

Summary

As in the previous campaigns, in this year's research on the site of Stari grad in Ivanec, the area around the sanctuary of the medieval church of St. John the Baptist (Fig. 1.) was excavated along with its immediate surroundings.

At the beginning of the research, the documentation and deconstruction of some of the more recent walls within the church sanctuary was undertaken, because individual layers, as well as the graves containing S-loops, lie under these walls (Belaj 2005). The walls had relatively shallow foundations and were bound very loosely.

Underneath the removed walls, different SU gradually began to emerge. In certain areas, a thin layer of white, loose, crumbled plaster was noticed. Soon it became clear that the thin plaster layer lies on a thicker, greasy, dark cultural layer. This layer had not been excavated up to now, but we are certainly dealing with the most interesting layer discovered up to the present day. It is intersected by graves, in which bodies of the deceased with S-loops (Fig. 2.) were discovered. It also seems older than the very walls of the sanctuary, the above mentioned plaster layers might have been created during the construction of the sanctuary. Similar dark layers were also discovered at similar heights, for instance, south of the sanctuary and in the SE corner of the sacristy. This layer had probably been created during an extended period of settlement in this area, which had occurred before the oldest graves recognized until present day. As this layer has not been researched more intensely up to now, it is still not possible to be dated with more precision. On the contacts of this layer with other SU, ceramic fragments have been collected, which place it to the 9th or 10th century.

Graves No. 22 and 25 were investigated in their entirety. In grave No. 25, a ring made of white metal, in the form of an ordinary loop (PN 241), was discovered. At the similar level, somewhat more towards the north, grave No. 42 was discovered. The grave is placed in a hole in the ground tiled with larger stones, but no finds, parts of ornaments or clothes, were discovered within.

The mentioned cultural layer was also penetrated by other burials, for instance by a trench along the eastern part of the north wall: SU 476, a buried column, SU 460/475, and by a more recent child's grave No. 41, which also partly intersects the hole made for the column SU 460.

South from the sanctuary, three graves were excavated. Like all the other graves discovered up to now, they also stretched in the direction E-W. Above a little bowl in the children's grave No. 34, a metal object was discovered (probably an iron buckle, PN-233). Grave No. 35 was horizontally intersected by grave No. 36, therefore only the left side of an adult skeleton (Fig. 3.) has been preserved. In grave No. 3, a very well preserved and complete adult skeleton was found. In the area around the bowl, an iron buckle was discovered (PN-237).

In the sacristy, a more recent structure, the base, was first removed. Underneath, a row of stones was discovered – probably the remains of a tiling. Below, a layer very similar to the cultural layer from the sanctuary was discovered. Three graves were excavated in the sacristy. Two were children's graves belonged to (graves No. 37 and 38). Grave No. 39 was discovered somewhat deeper under the base which had been removed, the eastern part of the skeleton was found under the east wall of the sacristy.